

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

גליון מספר 380

י"א אדר
תשפ"ו

פרשת תצוה-שבת זכור

היה דורש טוב לעמו. הוא היה מקדים ובא אליהם. לחקור ולדרוש מהם איך ובמה הוא יכול להיטיב להם. כל חפצו היה למלא את הרצון של הנזקקים עוד בטרם הגיעו אליו לבקש ממנו איזה דבר.

מדוע דווקא זה הפסוק שחותם את המגילה? המסתכל במבט שטחי על פרשת המגילה עלול להגיע למסקנה שמרדכי התנהג בצורה לא מוסרית, הוא סיכן את כלל ישראל בהתגרות שלו בהמון, בהתעקשות שלו שלא לכרוע ולא להשתחוות. יתכן אפילו שטרם הנס באו כמה ריקים ופוחזים לומר למרדכי שהוא מערב שיקולים אישיים במלחמתו עם המן. אולי היו גם אנשים למדנים בעיני עצמם שהרהרו בקול על ההגיון ההלכתי שהניע את מרדכי למעשיו, שכן כיצד יכול היה להכניס את עצמו ואת כלל ישראל בסכנה עצומה בזמן שהשעה שיחקה לרשע. אמנם אחרי שהקב"ה הושיע את עם ישראל הודו כולם ואמרו שבוודאי מרדכי ידע את אשר עשה. רק בזכות עמידתו לקדש שם שמיים הביא לתיקון אותם העוונות - שנהנו מסעודתו של אותו רשע ושהשתחוו לצלם. כעת כולם הבינו באופן ברור שמרדכי, מנהיגם של ישראל, דורש טוב לעמו, רוצה בתיקונם והצלתם. כעת נודע כי אין למרדכי שום תכלית אחרת במעשים מלבד דרישת טוב לעמו מההתחלה ועד עת הישועה.

כותב מרן הבן איש חי בספר 'רב פעלים' שלא נזכר שם ה' במגילת אסתר לרמז שאותו הדור היה במדרגה שפלה כל כך עד שאין שמו מתגלה בהם. אך על אף כל זאת הקב"ה ריחם עליהם וקיים את ההבטחה "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם" (ויקרא כו מד). במצב הזה הבין מרדכי הצדיק כי הדרך היחידה לשנות את המציאות היא לגלות שם שמיים שלא יהיה בנסתר, לעמוד ולצעוק 'מי לה' אליו'. אז התברר למפרע שהוא זה שהביא את ברכת השלום כמו פנחס שבקנאתו קיבל את ברכת השלום. על כן דווקא בזה מסתיימת המגילה ואומרת שהקב"ה דורש שלום לכלל ישראל בזכותו, לא רק לו אלא לכל עמו.

שבת שלום!

דרך חיים

"כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרב אחיו דרש טוב לעמו ודבר שלום לכל זרעו" (אסתר י ג) - "לרוב אחיו ולא לכל אחיו מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין" (מגילה טז:).

מדוע פירשו ממנו? ביאר רבי יוסף נחמיה קורניצר, אב בית הדין של קרקוב, שהוא משום שמרדכי "היה דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו". בניגוד לדעת מקצת הסנהדרין שלגודל הצדקות והקדושה שלהם לא רצו לקרב ולקבל כל מי שיהיה. אבל למרדכי הייתה שיטה אחרת, שהתמצית שלה הייתה שיטתו של הלל הזקן, לקרב את הבריות בשלום ובמישור. ולכן בימיו "רבים מעמי הארץ מתיידיים" (אסתר ח יז). מרדכי היה דורש טוב לעמו ומקרבם לתורה, ולכן נאמר בפסוק "דובר שלום לכל זרעו", שהרי חז"ל לימדונו ש"כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" (סנהדרין יט:).

ודאי אם כל עם ישראל היו שווים לטובה במידות, בהליכות, אין כל רבותא וחיידוש לקרב אותם. אבל כיוון שכשם אין פרצופיהם שווים כך אין דעותיהם, מידותיהם, שוות, יש בזה חידוש גדול. מרדכי ידע להיות דובר שלום לכל זרעו על סוגיו השונים. האדם השלה צריך לדעת לקרב ולאחד את כל ישראל באהבה. עניין זה מרומז בחושן, עליו נקרא השבת. בחושן היו י"ב אבנים, כל אחת בגוון אחר, אבל כולן טובבות ואחוזות וסובבים לשם המפורש, וכך יכול הכהן הגדול לקרב אותם באהבה.

הביטוי 'דרישה' מתייחס לפעולת חיפוש, כלשון חז"ל בדין אבידה "דרשהו אם אינו רמאי" (ב"מ כז:). גם מרדכי היה דורש טוב לעמו, שהיה דורש ומחפש בכל איש ואיש מעמו את הטוב הטמון וצפון בו. והכלל הוא שכשמחפשים היטב בוודאי שמוצאים, כפי שמעיד הכתוב "דורש טוב לעמו" מיד "דובר שלום לכל זרעו".

הוסיף הרב מבריסק, בעל 'בית הלוי', כי מרדכי הצטיין בעשיית טוב לעמו. הוא לא המתין שיבואו אליו אנשים ויבקשו ממנו שיעשה איתם טוב וחסד, אלא

בזרנו של ר' אריה

יום אחד הופיעו במשרדו של ר' אריה זוג הורים מודאגים, ששפכו תלונות רבות בזו אחר זו על בנם יקירם הלומד בתלמוד-תורה 'עץ חיים'. הוא מתעצל בקימתו בבוקר, מתעצל בהליכתו לישון בערב, אינו מסדר את בגדיו וצעצועיו מדי יום, אינו מברך את ברכותיו כראוי - ועוד כהנה וכהנה שלל רב של פגמים. מתוך כל אותן טענות ומענות שהטיחו ההורים, הבין ר' אריה בפקחותו שהדבר החמור ביותר, שממנו לא דיברו ההורים, הוא עצם האווירה העכורה השוררת בתדירות בבית. מזה עידן הוא הבחין בדוק של עצבות הנסוך על פניו של הילד, ככל שניסה לדובבו ולעודדו ולשמחו לא עלתה בידו. עתה התבררה לפניו סיבת הדבר, כשפיהם של ההורים תמיד מלא רק דרישות תביעות ופקודות, והרוח בבית גדושה בכעסים לחצים ומתחים, המעכירים את האווירה וממרמרים את טעם חייו. מדובר היה בילד טוב למדי, בינוני ומעלה, לא מן החלשים והגרועים כלל וכלל, כפי שניסו ההורים להציג. הוא אמנם לא היה מן המצוינים והעילויים הבולטים בהצלחתם, אבל מן הטובים והישרים שבכיתתו, שרבי אריה תלה בו תקוות רבות, ואמר עליו שאם רק ינצל את הזמן כראוי עתידו לגאונות.

כשהבין ר' אריה את אשר לפניו, כאב לבו מאוד על הטעויות הרבות שעושים ההורים הללו בחינוך בנם. ולאחר ששמע את כל דבריהם וטענותיהם, אמר: עתה אציג נא אני בפניכם, הורים יקרים, את התרשמותי מבנכם היקר בהתנהגותו בחיידר. וכאן חל מפנה עצום בצורת השיחה. ר' אריה בחכמתו החל לדבר בשבחו של הילד, הוא האריך לשבח ברוב התפעלות את ישרותו וטוב לבו, והתייחסותו ברצינות ואחריות לכל הלימודים. הוא הראה בפניהם כמה ציונים משובחים שהוציא הילד במבחנים השונים שנערכו בתלמוד תורה, וסיפר עד כמה הצוות מרבה לדבר בשבחו של תלמיד נעים זה. מתחילה היו ההורים מבולבלים קמעא, הם היו בטוחים שגם בחיידר הוא תלמיד עצלן, ועל כן באו הנה כדי לטכס עצה כיצד להעלותו על דרך המלך. והנה רואים הם כאן תמונה הפוכה בדיוק. המנהל הרוחני והצוות כולו ממש מרוצים מילדם. אט אט החלו להפנים שאין כאן 'צעקה נוראה' כל כך כפי שחשבו... הם יצאו ממשרדו של ר' אריה בתחושת שמחה עצומה, כמי שאבן גדולה נגולה מעל לבם. בזרנו הביתה רכשו מתנה יקרה לילדם האהוב, וכשחזר מן החיידר התקבל להפתעתו בשמחה ואהבה גדולה. ההורים סיפרו לו על ביקורם בתלמוד תורה, ועל השבחים הרבים שהרעיף עליו המנהל הדגול. ר' אריה הצדיק המשיך לעקוב תקופה ארוכה אחר חינוכו של ילד זה, ולאחר עוד כמה

שיחות שכאלו עם ההורים, בהם חזר והדגיש בפניהם את מעלותיו הרבות של הילד וחיובות נשמתו הגדולה, חל שינוי עצום לטובה באווירה שבבית. לימים התגדל אותו תלמיד ונעשה לאחד מגדולי מרביצי התורה שבעיר הקודש ת"ו.
(מתוך 'טיב הקהילה')

הלכה ומנהג

ביום שני (י"ג אדר) צמים את 'תענית אסתר' החל מעלות השחר (4:56) ועד צאת הכוכבים (17:58). תענית זו היא מהתעניות הקלות ולכן לא צמים בה חולים, מעוברות ומניקות.

קריאת המגילה בליל הפורים וביומו - קריאת המגילה ביום היא מצוה מדברי נביאים, והוסיפו עליה חכמים לקרוא גם בליל הפורים. את קריאת הלילה ניתן לקרוא מצאת הכוכבים (17:58) ועד עלות השחר (4:55). ביום קוראים מגילה משעת הנץ החמה (6:11), עד שקיעת החמה (17:40). אדם שנחפז לצאת לדרכו קורא לכתחילה כבר מעלות השחר (4:55).

אין לעסוק קודם קריאת המגילה בכל עיסוק שהוא, שמא יימשך ויבטל את קריאת המגילה. לכן עם הגיע זמן קריאתה, בין ביום ובין בלילה, מיד חדלים מכל העיסוקים ומתפנים לקריאתה. אף מי שיש לו שיעור קבוע יש לו לבטלו או להקדימו/לאחרו משעת הקריאה. אין לישון קודם קריאת המגילה שמא נישן עד סוף זמנה. משום החשש שנבוא לישון עד סוף זמנה אין לאכול ולשתות משקה משכר קודם קריאתה. אדם שקשתה עליו התענית או חולה יכולים לאכול מעט קודם קריאת המגילה, עד כ-100 ג' מאפה, שמעבר לכך נחשב כקביעות סעודה. כן מותר לשתות משקה משכר בשיעור זה, ובשאר משקאות אין חשש כלל בכל שיעור שהוא.

ישנן דעות שונות האם אשה חייבת בקריאת המגילה או רק בשמיעתה. על מנת לצאת ידי כל השיטות ישמעו הנשים דווקא מאיש את הקריאה, ויענו "אמן" על ברכותיו כשאר השומעים. כשכבר קרא האיש לעצמו וקורא שוב רק עבור נשים- נהגו בני אשכנז שתברכנה כל אחת לעצמה "ברוך... לשמוע מקרא מגילה" ושאר הברכות, ובנות עדות המזרח נהגו לברך כברכת האיש "על מקרא מגילה".

קטנים שהגיעו לגיל חינוך מחויבים מדין חינוך לשמוע את קריאתה. על כן מנהג טוב להביאם לבית הכנסת, אולם מחויב האב לשמור על ילדיו שלא יפריעו, כי הילדים מכים בשעת אמירת 'המן' ברעשנים וכדומה, ובכך גורמים לציבור המחויב מעיקר הדין לא לשמוע את הקריאה כראוי.

ישנה אדם ממנהג אבותיו. מנהג ראוי הוא להדליק נרות במהלך הסעודה.

לדעת חלק מהפוסקים והמקובלים נכון להקפיד לאכול סעודתו מיד אחר תפילת שחרית, אחרי שקיים שאר המצוות בזריזות ובשמחה. ולאחר תפילת מנחה לסעוד ליבו בשנית. ואשרי למי שזוכה לעשות כן, כשהיו שהקפידו שהסעודה בשחרית תהיה עם מאכלי חלב. אמנם כיוון שהציבור עסוק בשאר מצוות היום, עיקר הסעודה היא אחר תפילת המנחה. אך יש להיזהר ליטול ידיו זמן מה קודם השקיעה, שעיקר הסעודה תהיה קודם השקיעה. אחר שהתחיל סעודתו יכול להמשיך גם אחר השקיעה, ואף במקרה זה יזכיר 'יעלה ויבוא' בברכת המזון, שהולכים בזה אחר עיקר הסעודה.

הגברים שותים יין משום שמחת היום על מנת לקיים 'עד דלא ידע', ולרוב הפוסקים אפשר לשתות כל משקה משכר. אך נקפיד להיזהר מאוד לבל ישתטה, וודאי שחלילה לא יזלזל בשום מצוה או איסור כתוצאה משתייתו. אם משער בנפשו שעלול להיכשל בכך - יישן מעט אחר שתייתו, ומתוך כך לא יכיר בין ארור המן לבין ברוך מרדכי או שישתה רק מעט יותר מכדי לימודו ודי בזה. שהעיקר שתהא שמחה של מצוה ויראה, כפי שנאמר על ידי נעים זמירות ישראל (תהלים ב יא): "וגילו ברעדה".

בתפילת העמידה בתוך ברכת ההודאה יאמר 'על הניסים... בימי מרדכי ואסתר'. אם שכח לאומרו ונזכר קודם שהזכיר את שם השם - חוזר ואומר 'על הניסים'. נזכר לאחר שאמר "ברוך אתה ה'", כיון שהזכיר השם - אינו חוזר, ובסוף התפילה קודם 'יהיו לרצון' יאמר: "הרחמן יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מרדכי וכו'". בברכת המזון מזכיר 'על הניסים' ב'ברכת הארץ' קודם "ועל הכל". אם שכח לאומרה - דינו כבתפילת העמידה ויאמרה קודם "הרחמן הוא יזכנו וכו'", כנוסח הנ"ל.

יום הפורים מותר בעשיית מלאכה, אולם נהגו שלא לעשות בו אלא מלאכה של שמחה. שאמרו חז"ל: כל העושה מלאכה ביום פורים אינו רואה סימן ברכה, כלומר שאין רווח במלאכה שעושים ביום זה. מלאכה היא כל דבר שמצריך עיון רב או מאמץ, על כן ראוי שאף במסחר שמרוויח בו, וממילא שמחה היא לו - ישתדל לקצר בו כפי האפשר, אלא אם זה דבר האבד. על מנת שכל אדם יתפנה לעסוק בשמחת היום ומצוותיו - אין להסתפר ביום הפורים, ואין ליטול את צפורני ידיו ורגליו, אך מותר הכיבוס לצורך יום הפורים עצמו.

ביום קוראים את המגילה מעוטרים בתפילין, שנאמר במגילה: "לְיְהוּדִים, הַיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה, וְשִׂשׁוֹן, וְיִקְרָ" (אסתר ח, טז), ודרשו רבותינו "יקר - אלו תפילין" (מגילה דף טז עמוד ב). לכן ממשמשים בתפילין בשעה שהקורא אומר פסוק זה. הנהוגים להניח תפילין של רבנו תם - שומעים את המגילה דווקא בתפילין אלו.

מתנות לאביונים - כל אדם חייב במצות מתנות לאביונים, ואף עניים המתפרנסים מן הצדקה. מצוה זו מתקיימת במהלך כל היום - מהנץ החמה ועד השקיעה. יש לתת שתי מתנות לשני עניים, כלומר מתנה אחת לכל אחד מהם, ונכון להוסיף עליו כדי לתת דבר מכובד. לכתחילה נקפיד לתת דבר שניתן ליהנות ממנו ביום הפורים, ובכלל זה כסף מזומן או צ'ק שזמן פדיונו עד פורים - בתנאי שעוד יש שהות שיכול המקבל לקנות בהם מאכלים ליום הפורים. אדם שנתן צדקה קודם הפורים - צריך לשוב ולתת באותו היום. אם הכסף או האוכל הגיעו לאביון בו ביום - קיים את המצוה כדון, שהעיקר מתי יגיע לידי המקבל. אמנם לדעת המקובלים יש לתת את המתנות לאביונים אחר תפילת השחרית ביום הפורים, ויש שכתבו לתת קודם שחרית.

משלוח מנות - מצות משלוח מנות מוטלת על האיש ועל האשה, אשה תתן לאשה ואיש יתן לאיש. שני טעמים עיקריים נאמרו במצוה זו: א. להרבות אהבה ואחוה, היפך דברי המן שאמר: עם מפורז ומפורד (דעת ר' שלמה אלקבץ בעל "מנות הלוי"), ב. כדי שיהא לכל אדם צרכי פורים בכבוד בלא בושה (דעת בעל ה"תרומת הדשן"). כמו מצות מתנות לאביונים, אף מצוה זו זמנה במשך כל היום בלבד. יש לתת לפחות שתי מנות לאיש אחד. נכון להקפיד להביא ב' מנות החלוקות בשמן או בטעמן. אין יוצאים ידי חובה בשליחת מתנות כלשהן שאינן לצרכי אכילה, משום הטעם השני שהוזכר לעיל. צריך ליתן את המשלוח מתוך אחוה ואהבה, ולא כפריעת חוב שיש למקבל עליו, ולכן יש לכתוב על המשלוח ממי ניתן על מנת שיידע המקבל.

נכון להרגיל גם את הילדים עם הגיעם לגיל חינוך לתת משלוח מנות כדון.

סעודה ומשתה - המצוה להרבות בסעודה ביום הפורים מוטלת על האיש והאשה כאחד, ובסעודה אחת במהלך היום יוצאים ידי חובה. אך גם בליל הפורים נכון שישעוד מעט לכבוד היום. לפי חלק מהפוסקים אין להתחיל את סעודת הפורים קודם קיום שאר מצוות היום, ונכון להקפיד להזדרז בשעת המצוות אחר התפילה על מנת לצאת ידי כל השיטות. את הסעודה יש לעשות על פת מנהגים רבים ישנם בסעודת היום; יש האוכלים זרעונים בליל הפורים, כפי שאכלה אסתר בבית המלך, ויש שאכלו כיסונים ('קרעפלך'). ולכל מנהג יש טעם, ואל

שו"ת עם הרב חיים אידלס

שאלה: כשאנו בצפת עושים ט"ו מספק, האם אנו מחוייבים בהכל או רק בקריאת מגילה?

תשובה: אתם מחוייבים גם בקריאת מגילה, גם במתנות לאביונים וגם במצות סעודה ושמחה. לגבי משלוח מנות ישנה מחלוקת, הפרי חדש (סי' תרצה) מחייב רק בי"ד, שזהו יום הפורים לרוב העולם. הפרי מגדים (שם) מחייב בשניהם, וכך גם מרן הבן איש חי (פ' תצוה), וכן נהג קה"ק האר"י זצ"ל (עי' כה"ח שם). גם 'על הניסים' בתפילה ובברכת המזון יש לומר מספק (מ"ב תרצג סק"ו). רק שבלי ט"ו לא אומרים 'ואתה קדוש' ולא מוציאים ביום ט"ו ספר תורה (כה"ח), בעוד לדעת מרן הבא"ח יש להוציא ולקרוא בלא ברכה.

שאלה: מה דעת הרב בעניין העיר לוד לגבי ט"ו?

תשובה: בגמרא נאמר שהיא מוקפת חומה מימות יהושע בן-נון, וגם נמצאו שם קברים עתיקים. אבל למעשה הכריעו המנח"י (ח"ח סי' סא) ומרן היבי"א (ח"ז סי' ס) שקוראים בי"ד וט"ו בלא ברכה.

שאלה: מה דינן של טבריה עילית ותחתית לעניין זמן קריאת המגילה, כפרזים או כמוקפים?

תשובה: הרי כבר בגמ' (מגילה ה:) דנו האם הים נחשב לחומת העיר טבריה, כמו שכתוב בשירת הים "והמים להם חומה", או שנחשבת בלי חומה מאחד מצדיה. לכן מספק קוראים בטבריה בי"ד עם ברכה ובט"ו בלי ברכה. כאשר המקום היחיד בעולם שקרואים בו בט"ו בלבד עם ברכה זו ירושלים.

עכ"פ הדיון האם המקומות הסמוכים לטבריה תחתית, כמו למשל טבריה עילית, נחשבים כטבריה עצמה וגם הם יקראו בי"ד ובט"ו. מרן הביה"ל (סי' תרפ"ח ד"ה "או שסומכים") מכריע שעיר שבעצמה מסופקת לא גוררת אחריה את הערים הסמוכות ונראות לקרוא בט"ו, אלא קוראות כדרך רק בי"ד. אלא שהחזו"א ובעל פאת השולחן חולקים וסוברים שגם בזה יש דין 'סמוך ונראה'. לכן לדעתם, אם טבריה תחתית סמוכה או נראית לטבריה עילית אז גם שם יקראו גם בט"ו בלי ברכה. כאשר לפי מרן החזו"א צריך לקרוא בבני-ברק בט"ו, וכן בכל חיפה, משום שלדעתו חיפה סמוכה לחיפה העתיקה ובני-ברק סמוכה ליפו, שכן כיום בני-ברק מחוברת עם בתים עד יפו. וכך היה נוהג מרן החזו"א למעשה. דין זה אמור גם לגבי משלוח מנות (בו יש מחלוקת), מתנות לאביונים וסעודת פורים משום מספק.

יש לבאר מה גדר 'סמוך' ומהו גדר 'נראה'; לדעת הרב טיקוצ'ניסקי זצ"ל (עיר הקודש ח"ג פכ"ז) 'סמוך' הוא רק עד מרחק של מיל, אבל כל מה שמעבר למרחק מיל לא נחשב ל'סמוך' ואפילו שיש רצף אחד. אמנם לדעת

דעת התורת חסד מלובלין, שגר בירושלים בסוף ימיו והיה גדול הדור, כל עוד יש רצף של בתים הכל נחשב כמקום אחד, אבל כשאין רצף של מיל (960 מ' להגר"ח נאה) אין זה נחשב כ'סמוך'. והכרעת הרבה פוסקים (החזו"א סי' קנ"א, הרב פראנק (מקראי קודש סי' כ"ג), המנח"י (ח"ח סי' ס"ב), מרן הרב וואזנר זצ"ל (ח"ו סי' צ"ג), מרן היבי"א (ח"ז סי' נ"ח) והאור לציון (ח"א סי' מ"ה)) שהפסק של מאה ארבעים ואחת אמה ושליש (67.8 מ'. מיל בקרקע ולא אווירי- עיר הקודש) זה כבר הפסק. וכך אנו מכריעים למעשה. ומכאן השאלה לגבי שכונת רמות בירושלים.

לגבי גדר 'נראה', דעת המג"א (סי' תרפ"ח סק"ג) והמ"ב (שם סק"ו) שאפילו יותר ממיל נחשב כ'נראה'. אבל יש שחלקו על דעתם (הא"ר שם סק"ד) וסברו שרק עד מיל נחשב כ'נראה' ולא יותר מכך.

